

PAAVO
RINTALA



**MUMMONI JA
MARSALKKA**



PAAVO
RINTALA

SAGA
EGMONT

**MUMMONI JA
MARSALKKA**

Paavo Rintala

Mummoni ja marsalkka

SAGA Egmont

Mummoni ja marsalkka

Cover image: Granger Historical Picture Archive / Alamy Stock Photo,
Shutterstock

Teos on julkaistu historiallisena dokumenttina, jonka kieli kuvastaa
julkaisuaikansa näkemystä.

Copyright © 1961, 2020 Paavo Rintala and SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726547153

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,
stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any
means without the prior written permission of the publisher, nor, be
otherwise circulated in any form of binding or cover other than in
which it is published and without a similar condition being imposed on
the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com - a part of Egmont,
www.egmont.com

Ensimmäinen luku

1

Huoneessa palaa himmeä punertava valo, kreppipaperia on kääritty lampun ympärille. On kaksi ikkunaa, molemmat kadulle; niiden edessä verhot, paksua pehmeätä kangasta. Tässä valossa niiden väri näyttää tummalta. Mustapukuinen Walter seisoo toisen ikkunan vieressä, sen joka on lähinnä pöytää, ja kurkistelee vähän väliä verhon raosta kadulle. Walterin vasemmassa kädessä on sikari, oikealla hän raottelee verhoa.

Kokous: iso soikea pöytä, siinä papereita, puheenjohtajan nuija papereilla, käsi nuijanvarressa. Toinen käsi liikkuu paperien päällä. Tuolit natisevat. Päät nyökkäävät. Puhutaan. Yhteen ääneen. Nuija paukahtaa.

Istujat ovat Mannerheimille enimmäkseen outoja herroja. Muutamat hän on tavannut ensimmäisen kerran vasta pari päivää sitten, samanlaisessa istunnossa. Muutamia hän tuntee ulkonäöltä, on kuullut heistä joskus jotakin; niin kuin tuostakin, joka nyt nousee pöydästä ja menee ikkunaan Walterin viereen. Frakkipukuinen mies ja kunniamerkit rinnassa. Muutamia muitakin hän on tuntenut kauan sitten, silloin kun nämä olivat nuorukaisina Haminan kadettien univormuissa. Hän sinuttelee heitä edelleen ja nämä häntä, muttei enää tunne heitä. Ovat muuttuneet: vartalot lihonneet, kasvot punakoituneet ja päät harmaantuneet. Nämä ovat eläneet täällä ja hän siellä. Muistumia nuoruudesta. Ei enää muuta. Enimmäkseen everstejä.

»Niin kuin tuokin frakkipukuinen joka käveli ikkunan viereen ja vaihtoi paikkaa Walterin kanssa», Mannerheim ajattelee »kummallista että se on Raffu... eversti... kuinka ihminen saattaa olla noin tärkeä... kaikki helyt rinnassa ja pistooli pullottaa vielä taskussa... ikään kuin koko sotilaskomitea, järjestyksen palauttaminen Suomeen ja bolševikkien karkottaminen tästä maasta olisi jonkinlaista teatteria...»

Mannerheim kuuntelee. Puheenjohtaja puhuu. Käsitellään kokouksen viidettä kohtaa: Suomen sotajoukkojen pukuasioita. Pyydetään puheenvuoroja. Puhutaan. Sitten kaikki puhuvat yhteen ääneen. Suomen kaartin entiset upseerit kannattavat venäläismallisia sotilaspukuja, siviilihenkilöt saksalaisia univormuja.

— Hyvät herrat, kyllä saksalaisten univormu on komein... Hyvät herrat, me emme ole saksalaisia... minä olen sitä mieltä, että... hyvät herrat, lippuasia on unohtunut, Suomen sotajoukkojen lippuasia...

Mannerheim vilkaisee vierustoveria. Tämä on vasta rintamalta palannut. On vaiti, ei käytä puheenvuoroja vaan kuuntelee. Mannerheim tönäisee polvella toveria polveen. He vilkaisevat toisiaan.

— Entä te, paroni Mannerheim? Minä pyytäisin käyttämään puheenvuoroa. Tehän olette istunut vaiti koko illan.

Se on puheenjohtaja.

Mannerheim yrittää kohteliasta hymyä suupieliin:

— Pyydän herroja jatkamaan. Minä olen niin äskettäin palannut rintamalta, että minä kuuntelen mieluimmin, Mannerheim sanoo ja ajattelee: »Teatteria... sitähan minä jo äsken mietin... teatteria tämä on eikä muuta... tuokin pyytää minua puhumaan... luulee, että minä alentuisin mokomaan... itse on ollut sodassa eikä mitään käsitä...

lukutoukka... Nikolajevin ratsuväenkoulun primus, aikoinaan... siinä ne primukset nyt nähdään.»

— Eversti Wetzter, entinen primus sanoo ja tarkoittaa Mannerheimin vierustoveria, sitä jota Mannerheim hetki sitten tönäisi polveen. Nyt Mannerheim tönäisee tätä uudelleen.

— Minä olen samanlainen rintamaupseeri kuten paroni Mannerheimkin. Yhdessä palasimme vasta muutama päivä sitten Helsinkiin. Kuinka sanoisin, en ole vielä pystynyt orientoitumaan... varsinkaan tämänluontoisiin paraatiasioihin, Mannerheimin vierustoveri sanoo.

— Koska kokous ei tunnu pääsevän yksimielisyyteen, minä ehdotan, että asia pannaan pöydälle. Eihän meillä ole vielä edes pukumateriaalia tiedossa, puheenjohtaja sanoo.

— Minä ehdotan, että sotilaskomitea ottaisi ensisijaiseksi tehtäväkseen sopivien sotilasräättälien palkkaamisen, frakkipukuinen huutaa verhon raosta.

— Kannatetaan.

Nuija paukahtaa.

— Sitten kuudes pykälä. Minä saanen selostaa herroille asian. Meille on saapunut suojeluskuntapäällikön tiedustelu. Paikallinen suojeluskuntapäällikkö pyytää sotilaskomitealta lähempiä ohjeita. Heikäläiset ovat valmiit hyökkäämään sikäläiseen rannikkolinnakkeeseen ja riisumaan vallankumoukselliset aseista. Päällikkö tiedustelee tässä kirjassa, milloin maan yleinen vapauttaminen alkaa, että he voisivat sovittaa hyökkäyksensä sen mukaan... Pyydän herroja käyttämään puheenvuoroja.

Kukaan ei sano mitään. Mannerheim kuulee, kun frakkipukuinen palaa ikkunan äärestä ja istahtaa raskaasti tuoliinsa.

— Pyydän herroja käyttämään puheenvuoroja.

Hannes nousee ja menee ikkunan viereen.

— Sikäläinen suojeluskuntapäällikkö on höppänä, frakkipukuinen sanoo.

— Kuka tässä on puhunut maan vapauttamisesta.

Sen sanoo herra, jota Mannerheim ei tunne. Miehellä on aataminomena ja pitkät luisevat, nivelten kohdalta rystyiset sormet. Hän naksuttelee niveliä.

— Siinä tapauksessa ehdotan, että asia pannaan pöydälle, puheenjohtaja sanoo, kohottaa nuijan ja katsoo ympäri pöytää.

— Eiköhän meidän ole hillittävä niitä.

Kuuluu, miten nivelet naksavat. Sitten nuija paukahtaa.

— Kokous on päättynyt.

— Herra puheenjohtaja, frakkipukuinen sanoo.

— Olkaa hyvä.

— Minä pyytäisin herroja kiinnittämään huomiotaan viimeistä edelliseen pykälään. Eikö meidän olisi jo tässä vaiheessa syytä harkita sotilaspukujen ja lippujen rahoitusongelmaa.

— Se järjestetään luotolla.

— Eikö olisi syytä harkita luottokysymystä.

— Kannatetaan.

Keskustelu vilkastuu jälleen. Mannerheim kuuntelee.

On tämäkin sotilaskomitea. Muistuttaa epäilyttävästi sotamiesneuvostoa. Jos tällaista olisi sattunut minun armeijakunnassani, olisin hetimiten ammuttanut moiset keskustelijat. Olisin ammuttanut moisen puheenjohtajan.

Puheenjohtaja julistaa kokouksen päättyneeksi. Hannes tulee ikkunan vierestä pöytään.

Silloin Mannerheim nousee.

— Herra puheenjohtaja ja arvoiset sotilaskomitean jäsenet, minä pyydän vielä puheenvuoroa. Tämä ei kestä kauan.

— Paroni Mannerheim on hyvä.

— Ensiksikin pyydän saada kiittää sotilaskomiteaa minulle osoitetusta luottamuksesta, siitä, että olen voinut seurata komitean työskentelyä. Toiseksi: pyydän saada erota komitean jäsenyydestä tästä hetkestä alkaen. Minun mukanaoloni voisi aiheuttaa väärinkäsityksiä herroissa sotilaskomitean jäsenissä, mikä ei ole yhtään toivottavaa. Esimerkiksi: herrat komitean jäsenet voisivat tuudittautua siihen luuloon, että minun käsitykseni vastaavat sotilaskomitean käsityksiä tämänhetkisestä tilanteesta. Herrat sotilaskomitean jäsenet istuvat täällä haaveilemassa sotilaspuvuista ja sotilipuista. Niistä kyllä keskustellaan. Mutta kun minun mielestäni olisi pitänyt keskustella yrityksestä, johon suojeluskuntapäällikkö aikoo ryhtyä ja jolla ehdottomasti on oleva vakavat seuraukset, herrat sotilaskomitean jäsenet kuittaavat koko kysymyksen sillä, että suojeluskuntapäällikkö on nuori ja liian innokas. Saattaa olla, mutta hänen toimintansa voi johtaa sotaan. Ovatko herrat sotilaskomitean jäsenet niin valmiita avoimeen sotaan, että voivat muutamalla kädenheilautuksella jättää suojeluskuntapäällikön asian hämärään tulevaisuuteen. Minä olen täällä jo kolmatta kertaa ja minusta näyttää, ettei täälläkään olla kovin varmoja edes omasta turvallisuudesta. Komitea on kokoontunut joka kerta eri paikkaan ja joka kerta on joku herroista ollut kurkkimassa ikkunassa. Vai onko se vain jännittävyyden ylläpitämiseksi pelattua teatteria. En tiedä, minä olen niin vähän aikaa ollut poissa rintamalta, en ole vielä tottunut siviilielämään. Mutta sen minä uskallan sanoa, ettei suojeluskuntapäällikön esitys ollut mitään teatteria, hyvät herrat.

Mannerheim istahtaa ja vilkaisee vierustoveria.

Martin istuu selkä suorana pää kenossa ja tuijottaa polviinsa. Mannerheim avaa takin alimmat napit, ottaa liivintaskusta kellon kouraansa ja vilkaisee siihen. Kello on

minuuttia vailla viisi. Hän kuulee sekuntiviisarin tikityksen. Sitten hän panee kellon taskuun ja katsoo pöydässä istujia. Muutamilla on suu vielä auki. Vain Martin istuu jäykkänä, katse yhä polvissa. Toiset tuijottavat häntä.

Laiha herra, jolla on aataminomena, liikuttelee pitkiä sormiaan pöydänpinnan yläpuolella. Kuuluu kuinka nivelet naksavat.

Puheenjohtajan tuoli alkaa natista. Hän nousee seisomaan. Se katkaisee hiljaisuuden. Puheenjohtaja aukoo suutaan, mutta aluksi ei kuulu mitään. Vasta muutaman yrityksen jälkeen suusta kuuluu henkeä haukkovalle äänellä katkonaisia sanoja:

— Herra kenraali... paroni Mannerheim... minä pyydän... saada kuulla, mitä te ehdottaisitte?

Puheenjohtaja ei muista istua.

Mannerheim ottaa sikarin, katsoo puheenjohtajaa ja alkaa kaikessa rauhassa nuoleskella sikaria. Toinen odottaa seisaallaan, että sikarin nuoleminen loppuisi ja että sikari sytytetäisiin. Kun Mannerheim ei pidä kiirettä, frakkipukuinen komitean jäsen nousee, pyytää puheenvuoron, ja kun kukaan ei sitä anna muttei myöskään kiellä, frakkipukuinen sanoo juhlallisella äänellä:

— Tilanne on vakava. Minä pyydän komiteamme puheenjohtajaa laatimaan huomiseen kokoukseen ehdotuksen siitä, mihin toimenpiteisiin komitea aikoo ryhtyä. Samanlaista ehdotusta pyytäisin myös paroni Mannerheimilta.

Puheenjohtaja istahtaa, frakkipukuinen perässä. Mannerheim nousee. Hän käsittelee yhä sikariaan.

— Sananen vielä, jos sallitte, hyvät herrat. Te pyydätte minua laatimaan jonkinäköistä mietintöä huomista kokousta varten. Minun mielestäni semmoisia mietintöjä ei enää tarvita. On jo aika tehdä jotakin eikä kirjoittaa mietintöjä. Komitealla on aivan tarpeeksi mietintöjä ilman

minun toimenpiteitäni. On suunniteltu pukuja ja lippuja. On kaikenlaisia toiveita. Jättäkää toiveet hetkeksi, hyvät herrat. Siirtykää tukialueelle, sinne mihin aiotte perustaa sotajoukkojen esikunnan, ja tehkää se jo tänä iltana. Varatkaa itsellenne heti makuupaikat Pohjanmaan yöjunaan. Perustakaa huomenna esikunta Vaasaan, mutta pitäkää sittenkin koko ajan miehet ja hevoset ja reet valmiina pakenemaan jään yli Ruotsiin. Hyvät herrat, muuta mietintöä minulla ei ole. Valmistautukaa joko tänään taistelemaan tai huomenna pakenemaan.

Mannerheim sytyttää sikarin ja kumartaa komitean herroille.

— Minä pyydän saada toivottaa herroille hauskaa iltaa.

Kun hän lähtee salin poikki ovea kohti, hän tuntee, ettei kukaan nouse pöydästä, ei edes saattaakseen häntä eteiseen. Kun hänellä on jo päällystakki hartioilla ja hän on työntämässä käsineitä käteen, salista alkaa kuulua puhetta. Silloin Martin tulee eteiseen.

— Odot, minä tulen mukaan, hän sanoo Mannerheimille.

Martin ottaa naulakosta hatun päähän, päällysvaatteet käsivarrelle ja avaa oven. Portaissa, kun he laskeutuvat neljännestä kerroksesta kadulle, Martin panee takin päälle ja hansikkaat käteen.

Katu on hiljainen. Ei näy vapaata ajuria.

— Minne mennään?

— Kävellään Seurahuoneelle. Minusta tuntuu, että meidän on puhuttava tästä jutusta kahteen pekkaan, vai mitä sanot?

— Mennään Seurahuoneelle. Siellä ei ainakaan toisen meistä tarvitse olla koko ajan ikkunassa kurkkimassa, Gustav naurahtaa.

He kävelevät, molemmat mietteissään. Tammikuun ilta on muuttumassa pitkäksi pimeäksi yöksi. Taivaanranta

aseman yllä on kylmän kirkas. Tuntuu pakastuvan.

Vasta Seurahuoneella, lämpimässä kirkkaasti valaistussa salissa, kun on valkea pöytäliina silmien edessä, tummanpunainen kuuma totilasi pöydällä, mietteet tulevat kielelle.

— Karnevaalijuhlien järjestelykomitea koko sotilaskomitea. Luulevat, että mekin osallistumme siihen. Eivät tajua, että me olemme taistelleet rintamalla viimeiset kolme vuotta. Kyllä minä katsoin niitä, kun sinä puhuit. Täydellinen tyrmistys valtasi koko joukon, kun sinä olit lopettanut.

Sen sanoo Martin. Mannerheim kuuntelee. Hän on vielä sotilaskomitean kokouksessa. Ja kun hän ei heti Martinin perään sano mitään, syntyy pieni tauko. He kuuntelevat ravintolasalin hiljaisuutta: keittiöstä tulevia tuoksuja, sieltä vaimeasti kantautuvaa ruoan valmistamisen ääntä, lähipöytien puheensorinaa, astioiden synnyttämiä ääniä. Sitten Mannerheim palaa todellisuuteen, hän kohottaa lasin ja hymyilee toverilleen.

— No Martin, mitäs me nyt?

Martin vastaa liikkeeseen ja sanoo sitten:

— En tiedä. Olisikohan yritettävä rintamalle Englannin kautta. Tuntuu siltä, että ainakin Helsingissä alkaa polttaa ja pian.

— Toivotonta se on rintamallakin. Ainakin tällä hetkellä. Ja minkä takia meidän pitäisi mennä kaupittelemaan henkeämme Venäjän aateliston puolesta, kun nämä eivät itsekään tunnu olevan siihen innokkaita. Ei se näytä sen paremmalta sielläkään, Mannerheim sanoo.

— Niin, miltä Pietarissa oikein näytti?

— Matalaa. Voimat ovat toistaiseksi lamassa. Mutta varmaa on, että jo vuoden päästä ne nousevat ja silloin bolševikit kerta kaikkiaan kukistuvat. En jaksa uskoa, että Venäjä antaa bolševismin kauan aikaa raiskata itseään.

Bolševismi on tosin vaara lyhyellä perspektiivillä katsottuna, mutta kertakaikkinen mahdottomuus pidemmälle ajatellen. Se kukistuu omaan mahdottomuuteensa. Toistaiseksi minä en nähnyt mitään hyvää. Kaikki lamassa. Loppuunajettu koko Pietari. Donilla päin Krasnov ja hänen johtamansa kasakat tuntuvat olevan ainoat, jotka panevat vastaan... muuten, terveisiä... tapasin Nina Jegorovnan... niin, minun piti tavata vanhoja rykmentintovereita ja keskustella aseellisesta vastarinnasta... kun menin sovittuun paikkaan Isolle Morskajalle, siellä olikin käynnissä juomingit, jokaisella herralla mukanaan maitresse... Nina Jegorovna lähetti sinulle sydämellisiä terveisiä. Hän oli laihtunut ja vaikutti väsyneeltä. Sitä paitsi hän oli humalassa.

— Oho!

— Minusta näytti, että hän on ottanut vallankumouksen vähän liian raskaasti, Gustav sanoo.

— Mutta mitä me nyt teemme. Meidän on tehtävä jotakin ja pian. Tiedätkö, että Löffström on myös palannut.

— Löffströmiin meidän on otettava yhteys. Saadaan rintamamies mukaan. Sitten meitä on jo kolme vastustamassa sotilaskomiteaa.

— Jos sitä enää ensi viikolla on olemassa.

— Kyllä se nytkin maistui aika lailla sotamiesneuvostolta koko komitea.

— Tilataanko toinen kierros?

— Tilataan pois.

Puhe katkeaa. Virkaheitoilla upseereilla on mietteensä. Niitten sokkeloihin eksyvät monet toverille tarkoitetut sanat. Kun juomat tuodaan, he maistavat, laskevat lasit pöydälle ja jatkavat ajatustensa kuuntelua.

— Kurja paikka tämä Helsinki. Katso nyt tätäkin väkeä, joka täällä istuu. Gulassiparoneja naikkosineen koko joukko, Martin sanoo.

— Niin. Vain porvareita ja pikkukauppiaita. Vuosia jatkuneitten keinotteluorgioitten sankarit. Ei ainuttakaan viehättävää naista. Miehet kutsuvat itseään sivistyneiksi, mutta ovat henkisesti ihramahaisia hallikaupustelijoita, leikkivät kyllä innokkaasti sotateatteria, mutta ei minkäänlaista käsitystä todellisuudesta.

— Et kai sinä sentään ota näitä keinottelijoita todesta, sanoo Martin. Näitä on nykyään joka paikassa yhtä runsaasti kuin torakoita venäläisen porvariseukon keittiössä.

— En tarkoita näitä täällä vaan koko Helsinkiä. Ei Helsingissä enää ole sivistyneistöä.

— Se on kyllä totta.

— Ei silti, ei näyttänyt mukavalta Pietarikaan. Kadut hirvittävässä siivossa. Lunta ei ollut luotu viikkokausiin. Ihmiset apaattisia. Vain keinottelijat kukoistivat. Hevoset aivan kaakkeina. Näyttivät siltä niin kuin eivät olisi saaneet rehua moniin aikoihin. Troitskin sillalla lojui hevosenraatoja. Bolševikit eivät pysty edes niitä korjaamaan pois.

— Samanlaista tuntuu olevan siellä niin kuin täälläkin, Martin sanoo ja ottaa pitkän siemauksen lasista.

— Niin on. Rupea sitten heidän kanssaan palauttamaan järjestystä. Toivoton tehtävä.

— Voi helvetti, Martin sanoo. Hän muistaa Gustav Karlovitšin komennossa olleen divisioonan, lyhyen vierailun Gustavin luona tämän divisioonassa. Eikä siitä ole vielä vuottakaan kulunut. Hän muistaa keskustelun kurin palauttamisesta, Gustavin epätoivoisen yrityksen pitää koossa ainakin omat osastonsa, ja hän sanoo toverilleen:

—Tätäkö varten, Gustav?

Gustav ymmärtää, hänelle ei tarvitse selitellä. Hänelle ei ole tarvinnut koskaan selitellä.

— Mutta mitä me nyt teemme, sano, mitä me oikein odotamme. Jäämmekö tänne mätänemään siksi kunnes tšekäläinen sakka ottaa bolševikkien kanssa vallan ja...

Kun Mannerheim ei vastaa, Martin jatkaa.

— Minä olen sitä mieltä, että ottaisimme yhteyden Löffströmiin ja päättäisimme jotakin. Tai sitten sinun on ruvettava sotilaskomitean puheenjohtajaksi ja lähdetään heti liikkeelle niillä voimilla, mitä meillä on.

Mannerheim nyökkää.

— Minä ehdotan, että otetaan vielä yhdet totit. Minua viluttaa. Eikä se ole pelkkää influenssaa. Helsingissä minua viluttaa aina. Aina tekee mieli ryypätä, kun on Helsingissä. Joka kerta, kun olen käynyt tässä tunkkaisessa kolkassa, minun on tehnyt mieli ryypätä viluuni. Ja joka kerta olen ollut onnellinen, kun loma on ollut lopussa ja olen päässyt takaisin Venäjälle.

— Otetaan, ja sitten syödään päivällistä. Alkaa olla se aika... hei, kyyppari, ruokalistaa tänne... minä haluaisin syödä jotakin kunnollista, joka tuo mieleen Venäjän, vaikkapa pigeons moscovites, Martin sanoo.

— Hiljaa mäessä. Älä rupea hurjastelemaan. Luuletko sinä, että saat täältä, Helsingistä, kunnollisia moskovalaisia kyyhkysiä. Turha yritys. Jos tilaat semmoisia, sinulle tuodaan tavallisia kaalikääryleitä. Kyllä minä tiedän. Jos tilaat šašlikin, sinulle tuodaan riisipuuroa ja kivikovia munuaisia. Tai jos tilaat borštšia, sinulle tuodaan punajuurikeittoa. Kyllä minä olen kokeillut. Älä yritäkään tilata Helsingissä venäläistä ruokaa. Se on samanlainen mahdottomuus kuin yrittäisit etsiä itsellesi sivistynyttä naisseuraa. Helsingiläisten silmissä kabareteissa käyvät naiset eivät ole vähääkään merkillisempiä kuin heidän pitääkään olla. Täältä et tule ikinä saamaan itsellesi sivistynyttä seuraa mutta mauttomuutta saat kyllä

kukkuramitoin... No, niin kai se on muuallakin provinsseissa.

— Voi meitä, mitä me sitten tehdään, Martin sanoo.

— Minä olen sitä mieltä, että me siirrymme konjakkiin, ainakin aluksi. Mietitään sitä muuta sitten illemmalla.

He tilaavat konjakkia.

Ei suju keskustelu. Ääneti he maistelevat konjakkiaan, katse lasissa. Aika kuluu.

Kun kolmas konjakkilasi on loppumaisillaan, Mannerheim pyörittelee viimeistä tilkkaa lasin reunoilla, kohentautuu ja katsoo äkkiä terävästi vastapäätä istuvaa toveria.

— Mutta mistä helvetistä me saamme esikunnan?

2

Talo on hiljainen. On aamuyö. Esikunta nukkuu.

Mannerheim istuu ja tuijottaa pöytää. Huoneessa on raskas ilma. Sikarinhaju, viime yönä ja toissa yönä ja sitä edellisinä öinä poltettujen sikarien eltaantunut haju tuntuu nenässä. Suu on kuiva, huulet rohtuneet ja kieli tahmea. Väsyttää. Silmien edessä pöydällä on numerotiedot lähipitäjien suojeluskuntalaisten vahvuudesta ja aseistuksesta. Mutta niistä ei ole mihinkään. Ne eivät vastaa todellisuutta. Missä ovat nyt ne tuhannet miehet ja aseet, jotka olivat sotilaskomitean papereilla?

— Niin, papereillahan ne ovat. Ei niitä muualla olekaan. Jos olisin silloin tiennyt tämän, olisin miettinyt kahteen kertaan, rupeanko koko touhuun... Mikä se on semmoinen ylipäällikkö, jonka ainoana tehtävänä on hillitä täkäläisiä talonpoikia ja rukoilla tunnista tuntiin senaattori Svinhufvudia, etteivät herrantähden menisi syyhyttä saunaan ja alkaisi sotaa. On tämäkin olemista, kun ei muuta voi kuin hillitä siviilien sotaintoilua... Ja joka päivä tulee

joku tompperi neuvomaan ja toivottaa herransiunausta...
palauta tässä sitten järjestystä... helvetti...

Mannerheim kuulee askeleita, kuulee hiljaisen koputuksen. Hän arvaa, että se on Martin, esikuntapäällikkö. Olkoon. Tulkoon sisään. Hän istuu yhä katse numeroissa eikä käännä päätä.

— Nukutko sinä? Martin tuntuu sanovan ovella.

— Mitä uutta? Tule sisään.

Ulkoa kuuluu muutamia laukauksia.

— Taasko ne siellä ammuskelevat?

— Suojeluskuntapatrullit ja venäläiset keskenään. Tai jommat kummat vain huvikseen, ikävissään räiskivät, Martin sanoo ja istahtaa.

— No uskoivatko ne siellä Lapualla edes Gerichiä?

Mannerheim kysyy.

— Nipin napin uskoivat, kun tuntevat Gerichin.

— Meitä eivät kyllä olisi uskoneet.

— Olivat sanoneet, että kun kerran ovat nyt

kokoontuneet, pistävät ennen aamua jokaisen venäläisen köysiin, ja jos eivät herrat halua heitä johtaa, valitsevat itse omat päällikkönsä, Martin selittää.

— Käy sitten niiden kanssa palauttamaan järjestystä, Mannerheim sanoo ja panee taskumattinsa pöydälle.

Martin näkee, että pullossa on vielä kolmannes ruskeata nestettä; pöydällä, Gustavin käden ulottuvilla on lasi ja sen pohja on samanvärinen kuin pullon sisältö.

— Ota itsellesi lasi, meidän on vielä tehtävä töitä.

Martin nousee, kävelee vesikarahville, ottaa sen tarjottimelta lasin, vie sen Gustavin lasin viereen ja istuu. Gustav tasaa pullossa olevan konjakin molempien laseihin. Ne tulevat lähes puolilleen. Ulkoa kuuluu hetken yhtämittaista ammuntaa.

— Kuularuisku, Martin sanoo.

— Niin on.

— Venäläisiä. Ei meidän patrulleilla ole kuularuiskuja.

— Eikä meillä ole ennen pitkää edes lähtökohtaa, mistä käsin voimme toimia, jos tätä vielä jatkuu, Mannerheim sanoo, ottaa lasinsa ja tyhjentää sen kerralla.

He kuulostelevat, kuuluuko vielä laukauksia. Kun kaupungilla tuntuu olevan hiljaista, Mannerheim nousee ja alkaa kävellä huoneessa. Martin maistelee lasista. Hän tietää, että tämä juuri on työskentelyä, jonka vuoksi taskumatti tyhjennettiin. Hän ei odota mitään neuvottelua. Gustav tekee itse päätökset. Enintään hän voi pitää pitkän yksinpuhelun. Nyt sitäkään ei tarvita. Riittää, kun Martin seuraa Gustavin harppomista.

— Senaattori Svinhufvud on jokapäiväisellä epäröinnillään huonontanut minun asemaani heti kärkeen. Ensin hän on minun kanssani yhtä mieltä, sitten hän sotahullujen senaattorien painostuksesta kiirehtii meitä alkamaan, ja juuri kun me olemme saaneet seitsemänsataa miestä Lapualle, hän lähettää peruutuskäskyn, Mannerheim miettii ääneen. Kunpa minä olisin jo toissapäivänä tiennyt, ettei senaatti pysty eikä aiokaan estää venäläisten sotilaskuljetuksia Pohjois-Suomeen, olisin antanut lapualaisten toimia.

Hän keskeyttää harppomisensa.

— On jo aika mennä maata.

Martin siemaisee lasinsa tyhjäksi ja nousee.

— Meillä ei ole enää varaa kuunnella Helsingin senaatin mielipiteitä venäläisten aikomuksista. Kuule nyt, järjestä kaikki kuntoon Vaasan valtaamiseksi. Sinä huolehdi siitä. Ja kutsut esikunnan aamulla neuvonpitoon. Senaattori yrittää ajaa kahta jänistä yhtä aikaa. Siitä ei tule mitään. Me alamme aamulla toimia. Meidän on pantava piru mertaan. Ja nyt nukkumaan. Hyvää yötä.

Sotilaspalvelija nykii Mannerheimia jalasta.

— Teidän jalosukuisuutenne, suvaitkaa herätä, minä pyydän nousemaan, korkeasti kunnioitettu...

Mannerheim makaa maassa.

— Näinkö tämä siis päättyi? hän miettii. Kristusta rakastava voitollinen armeija ei ole enää voitollinen. Ja juuri nyt, kun tässä olisi tarvittu kahta jalkaa, pitikin sattua tämä maastolaukka. Miksen minä ottanut adjutanttia mukaan, että auttaisi minut ylös.

— Ramon, hän huutaa hevostaan ja alkaa keinotella itseään maasta. Mihin nämä kaikki vuodet ovat menneet? Eihän siitä ole kauan, kun minä täytin viisikymmentä. Kaunis romanialainen kylä, paraateja ja juhlia... divisioonassa ei tiedetty vallankumouksesta mitään... mutta nyt... täytyy yrittää nousta...

Hän avaa silmänsä.

— Sinäkö se olitkin, Karpatjov.

— Suvaitkaa nousta, teidän jalosukuisuutenne. On jo aika, teidän jalosukuisuutenne käskivät, että minä vaikka millä konstilla.

Mannerheim nousee istumaan.

— Kiitos, Karpatjov. Ja äkkiä kahvia. Ja sitten univormu ja saappaat.

Väsyttää. Uni viipyy vielä mielessä. Niveliä kolottaa.

— Alkaako tuo reumatismi taas tänä talvena... Vaasa... nyt on tammikuun kahdeskymmenesviides... Ramon ja maastolaukka... Eihän siitä ole vielä vuottakaan kulunut.

— Karpatjov, minä käskin tuomaan kahvin ja äkkiä.

Kahvi ei virkistä alakuloista ja ärtynyttä mieltä.

Hän rupeaa pukeutumaan. Karpatjov auttaa. Kun Karpatjov työntää oikeanjalan saapasta herransa jalkaan

eikä saapas mene kunnolla pohjaan saakka vaan sen varsi lytistyy haitarille pohkeen ympärille, Mannerheim oikaisee äkkiä pitkän jalkansa ja sivauttaa navakan potkun Karpatjovin vatsaan. Tämä lentää kaaressa selälleen lattialle ja liukuu vielä lattiaa pitkin.

Mannerheim nousee seisomaan, tarttuu molemmin käsin saapasvarteen ja vetäisee sen vihaisella liikkeellä suoraksi. Karpatjov kömpii pystyyn.

Täytyykö minun vielä sinuakin ruveta uudelleen opettamaan, miten saapas vedetään kunnolla jalkaan. Luuletko sinä, ettei minulla ole muuta tekemistä kuin seistä keskellä Suomen sotaa neuvomassa sotilaspalvelijoille saapasotteita.

— Teidän jalosukuisuutenne, minä en tarkoittanut, minä pyydän anteeksi. Miten lienee lipsahtanut.

— Minä olen joutunut potkimaan kymmeniä saapaspoikia siitä syystä, etteivät ole osanneet työntää saapasta jalkaan niin kuin pitää. Nyt minulla on muutakin tekemistä. Ala mennä siitä... hei, äläs vielä... työhuoneen pöydällä on tyhjä taskumatti... täytät ensin sen.

— Kiitän nöyryimmästi, teidän jalosukuisuutenne, Karpatjov sanoo ääni väristen ja menee. Kun hän tulee taskumatti kädessä, Mannerheim menee häntä vastaan, taputtaa olalle ja ojentaa sitten kätensä:

— Karpatjov, sovitaan pois. Tiedäthän sinä minut. Ja juuri tällä hetkellä minä olen kovasti ärtynyt. No niin. Menehän nyt, Mannerheim sanoo ja alkaa napittaa takkia.

Karpatjov palaa samassa takaisin, nyt jo leppyneenä.

— Teidän jalosukuisuutenne, teitä kysytään.

— Jo nyt on helvetti, kun ei kunnolla ennätä edes pukeutua. Sano, että minä tulen aivan heti.

Kun Mannerheim menee työhuoneeseen, Martin odottaa häntä.

— Siellä on taas maakunnan miehiä. Joku suojeluskuntakiho. Pyytää päästä sinun puheillesi.

— Minä alan olla jo kurkkuani myöten täynnä näitä maakunnan miehiä. Sano, ettei minulla ole nyt aikaa.

— Ei kannata. Se on sen näköinen ukko, että se odottaa vaikka koko päivän. Tulkki sanoi minulle, että se on huomattavin suojeluskuntakiho koko alueella.

— Tulloon sitten, ja pyydä lyhytsanainen tulkki tänne.

Tulija on keski-iän ylittänyt mies. Hänellä on harmaat viikset, levollinen katse harmaissa silmissä, musta karvahattu päässä, musta kaulaliina kaulassa, yllä harmaa pomppa, josta riippuu useita nahkahihnoja, jalassa saappaat ja mustat sarkahousut. Hän kävelee suoraan Mannerheimin pöydän ääreen ja ottaa vasta siinä lakin päästä. Vyöllä riippuu iso musta mauserkotelo, sen suusta näkyä aseeseen paksu puinen käsikahva.

— Onpa ukolla pyssy, Mannerheim sanoo esikuntapäällikölleen ruotsiksi.

— Päivää, minä olen Laurila, tulija sanoo ja ojentaa kätensä Mannerheimille.

Mannerheim nousee seisomaan, kättelee ja viittaa tulijaa istumaan.

— Kysykää, mitä asiaa tällä Laurilalla on, Mannerheim sanoo tulkille. Tulkki kääntää. Laurila alkaa puhua. Hän puhuu rauhallisesti ja kauniilla äänellä. Mannerheim ei ymmärrä puhetta, mutta hän kuuntelee sitä mielellään. Kun Laurila puhuu, hän katsoo koko ajan Mannerheimia silmiin.

— Tämä mies sanoo olevansa Suomen hajotetun sotaväen kaartintarkk'ampujapataljoonan entinen aliupseeri, Lapuan suojeluskunnan päällikkö, tulkkina oleva majuri kääntää.

— En minä jouda kuuntelemaan esipuheita. Kysykää, mitä asiaa hänellä on minulle.

Kun Laurila kuulee tulkin käännöksen, harmaissa silmissä välähtää, puhe muuttuu teräväksi.

— Tämä Laurila sanoo, että hän on tullut tänne esittämään lakeuksien miesten tyytymättömyyden taistelun lykkäämisestä...

— Herrajumala, kysykää asiaa. Semmoisellako hän vaivaa ylipäällikköä.

Tulkki kääntää. Laurila nousee seisomaan, hänen äänensä on nyt voimakas, sanat tulevat harvakseltaan, mutta varmoina, ne täyttävät koko huoneen.

— Tämä Laurila sanoo, että... niin, miten minä sen kääntäisin, tulkki sanoo ja epäröi.

— Käännätte juuri niin kuin tämä ukko teille sanoo, Mannerheim ärähtää.

— Niin, tämä ukko tässä sanoo, että juuri semmoisella asialla hän tulee vaivaamaan ylipäällikköä... että hän haluaa itse nähdä, mikä on miehiään semmoinen ylipäällikkö, joka käskee lakeuksien miehiä... että hän tahtoo nähdä, millä vallalla tämä ylipäällikkö semmoisia käskyjä antaa... että kaikki oli valmista kolme päivää sitten Lapualla ja Seinäjoella venäläisen huligaaniarmeijan kukistamiseksi... että lakeuksien miehet ovat tyytymättömiä ylipäällikön antamaan peruutukseen...

— Sanokaa ukolle, että ylipäällikön asiana on ratkaista, mitä lakeuksien miehet tekevät ja mitä eivät tee ja milloin tekevät ja milloin eivät tee. Sanokaa hänelle, että tämä on sotaa. Sanokaa hänelle, että ylipäällikkö pyytää muistuttaa häntä siitä, että sodassa on luotettava ehdottomasti ylipäällikön harkintakykyyn, muuten ei tule mitään, Mannerheim kivahtaa ja välttää katsomasta Laurilaa.

Tulkki alkaa kääntää.

— Ja sanokaa hänelle, että sodassa sotajoukot ovat sotajoukkoja, olkootpa sitten vaikka lakeuksien miehiä. Ja hänen on entisenä sotilaana se ymmärrettävä. Sanokaa hänelle vielä, että sodassa kaikki sotajoukot ovat yhteisellä

asialla ja tottelevat ylipäällikköä korkeimman sotilaallisen tavoitteen saavuttamiseksi.

Laurila kuuntelee. Kun hän sitten alkaa puhua, ääni on jälleen levollinen.

— Tämä ukko pyytää muistuttamaan ylipäällikköä siitä, että lakeuksien vapaat miehet eivät enää kauan tule sallimaan, että bolševikit virnistelevät heidän harjoituksissaan... hän pyytää muistuttamaan ylipäällikköä siitä, että lakeuksien miehet ovat sodassakin Jumalan asialla, Jumalan ja isänmaan asialla, isänmaan vapauttamiseksi ja Jumalan kunnian kirkastamiseksi.

— Minä kiitän tästä muistutuksesta. Joka päivä joku maakunnan mies käy minua muistuttamassa juuri tästä asiasta. Mutta sanokaa hänelle, että täällä esikunnassa on ammattisotilaita, sodassa olleita, suuria sotatoimiyhtymiä komentaneita miehiä, ja minä rohkenen uskoa, että nämä herrat täällä pystyvät harkitsemaan sotilaalliset asiat selvemmin — lukuun otettuna lakeuksien miesten isänmaallisetkin asiat — kuin lakeuksien miehet ja heidän ylhäinen neuvonantajansa, olkoonpa tämä vaikka kuinka korkealla taivaassa istuva herra, Mannerheim sanoo. Hän katselee Laurilan ilmeitä, kun tulkki kääntää.

— Minä taisin tehdä kardinaalivirheen, vai mitä Martin, hän sanoo ruotsiksi toverilleen.

— Kuinka niin?

— No kun minä sanoin tälle ukolle, että me voimme tehdä jotakin paremmin kuin he ja heidän jumalansa. Minun olisi pitänyt imarrella tätä tuimaa ukkoa, mutta nyt minä olen kimpaannuttanut hänet. Maassa pitäisi olla maan tavalla. Mutta minä olen laskenut liian kärkevillä sanoillani ilman pois tästä ukosta... il ne faut pas degonfler... tulkki, älkää kääntäkö puheeni loppua, minä jatkan siitä, mihin jäin... sanokaa hänelle, että hän on sotilas... sanokaa, että minäkin olen vain sotilas... sanokaa, että me olemme

kumpikin vanhoja sotilaita, hän ja minä... että kai hän sotilaana ymmärtää, milloin täytyy tapella milloin ei... sanokaa, että he ovat todella Jumalan asialla... että minä olen katsellut lakeuksien miesten harjoituksia ja mieleeni on tullut jumalanpalvelus... sanokaa, että nämä harmaasarkaiset miehet ovat vaikuttaneet minuun mitä syvimmin.... kääntäkää.

Mannerheim ottaa kunnioittavan ilmeen ja kumartaa Laurilaan päin. Kun tulkki on kääntänyt, Laurila ojentaa kätensä Mannerheimille ja sanoo jotakin lyhyesti.

— Jumala siunatkoon ylipäällikköä, tulkki kääntää.

— Sanokaa päällikkö Laurilalle, että ylipäällikkö on liikuttunut... sanokaa hänelle, että me vanhat sotilaat kyllä harkitsemme ajan, milloin on parasta iskeä, niin ettei punaisten venäläisten valta enää jatku Pohjanmaalla.

Kun Laurila kuulee käännöksen, hän taputtaa nyrkillä rintaansa.

— Mitä hän sanoo?

— Lakeuksien miehet luottavat nyt ylipäällikköön, tulkki kääntää.

— Kiittäkää häntä luottamuksesta.

Laurila jatkaa.

— Mitä hän vielä puhuu. Pitäisikö minun vielä suudella häntä?

— Hän sanoo, että jumalaansa turvaten ja virsiä laulaen lakeuksien miehet käyvät taisteluun isänmaan puolesta ja tulevat tappamaan kaikki punikit Pohjanmaalta niin kuin ruttotauti kulkisi yli lakeuden.

Kun tulkki on lopettanut, Laurila pitää varansa ja jatkaa heti.

— Lakeuksien miehet tappavat kaikki punaiset venäläiset ja Suomen punaroistot Pohjanmaalta viimeiseen mieheen niin kuin nälkävuodet kulkisivat Pohjanmaan lakeuksien yli.

— Sanokaa, että minä luotan näihin lakeuksien miehiin.

Laurila nyökkää Mannerheimille ja hyvästelee. Kun he ovat kätelleet, Laurila taputtaa vielä Mannerheimia hartioihin ja puhuu pitkään.

— Hän haluaa vielä hyvästellessään muistuttaa myös ylipäällikköä niistä vaaroista, jotka siveellisissäkin suhteissa ovat kaikilla sotarintamalla kaikkia sotilaita uhkaamassa, ylipäällikkö mukaanluettuna. Hän sanoo, että hän tahtoo vanhempana miehenä ja vanhempana sotilana kehottaa myöskin korkea-arvoista ylipäällikköä laittamaan ajoissa välinsä selviksi iäisyyden kanssa, niin kauan kuin vielä aikaa on, ettei sitten viimeisellä hetkellä ole mitään epäselvää, tulkki kääntää.

Laurila nyökkää, panee hatun päähän ja lähtee.

— Olipa ukko, Martin sanoo.

— Oli. Minusta tuntuu, että hän vastaa sanoistaan. Sehän näissä maakunnan miehissä juuri onkin... kun osaat vetäistä heitä oikeasta narusta, saat olla varma, että he ovat valmiit mihin tahansa yritykseen... mutta saisivat olla vähän lyhytsanaisempia ja vähemmän pateettisia. Haluaisinpa nähdä toisen ylipäällikön, jota on yhtä paljon evästetty jumalansanalla ja herransiunauksella ja joka siitä huolimatta vielä jaksaa kuunnella sitä lisää.

Oveen koputetaan, päivystäjä avaa ja ilmoittaa:

— Herra ylipäällikkö, herra kenraali, herrat everstit ja herra ratsumestari odottavat.

—Pyytäkää sisään.

Kun herrat ovat huoneessa, Mannerheim käy heti asiaan:

— Hyvät herrat, olen pyytänyt teidät luokseni kuullakseni teidän käsityksenne yhä kärjistyvästä tilanteesta. Tämän neuvottelun ovat tehneet aiheelliseksi ennen muuta kolme viimeaikaista tapahtumaa. Niistä kaksi on senaatin puheenjohtajan Svinhufvudin eilisiä tiedotuksia. Senaattori ilmoittaa, ettei senaatti katso voivansa kieltää venäläisiltä junia eikä myöskään pysty

katkaisemaan yhteyttä Etelä-Suomen ja Pohjanmaan välillä. Toinen Svinhufvudin antama tärkeä tieto on tämä: Aluekomitean puheenjohtaja oli selittänyt senaatin puheenjohtajalle, että aluekomitea katsoi vallankumouksen Suomessa alkaneeksi. Näiden lisäksi oma asemamme Pohjanmaalla muuttuu päivä päivältä epävarmemmaksi... Pyydän ratsumestaria aloittamaan.

— Herra ylipäällikkö, herra kenraali, herrat everstit, minä kannatan pikaista aktiivista toimintaa. Nopea aloitus on voiton alku. Ehdotan, että hyökkäämme heti. Valtaamme Vaasan—Seinäjoen radan ja pidätämme vihollista mahdollisimman kaukana etelässä siihen saakka kunnes aseet ja jääkärit saapuvat Saksasta. Vaasan venäläiset varuskunnat ja lähipitäjissä majailevat ryssät riisutaan heti aseista. Minä uskon että onni on meidän puolellamme. Onni seuraa aina rohkeita. Onni on...

—... mikäli joku herroista on toista mieltä, pyytäisin häntä esittämään näkemyksensä jo neuvottelun tässä vaiheessa, Mannerheim keskeyttää ratsumestarin ja katsoo vuoron perään jokaista. Hän on huomannut, miten kaljupää kenraali on ratsumestarin puhuessa sivellyt hermostuneesti tuuheita, miltei korvanipukkoihin asti yltäviä viiksiään ja tylppää nenäänsä. Mannerheimin katse pysähtyy kenraaliin.

— Herra ylipäällikkö, kenraali sanoo, nousee ja ottaa kakkulat silmiltä.

— Ole hyvä, Mannerheim sanoo.

— Ratsumestarin esitys teki minut levottomaksi. Minä en kerta kaikkiaan usko, että taistelu venäläisiä joukkoja vastaan olisi tällä hetkellä mahdollista. Ratsumestarin esittämä suunnitelma on lievimminkin sanoen mieletön. Ottakaa huomioon, että venäläiset ovat sentään sotilaita, sotaan väsyneinäkin, harjoitettua väkeä. Meillä ei ole tykistöä, on jokunen kuularuisku, muttei edes kivääreitä

tarpeeksi. Ja mitä sotilaita nämä maakunnan miehet ovat. Olkoot miten innostuneita tahansa, en usko että pelkällä innostuksella voidaan korvata pitkäaikaista sotilaallista harjoitusta. Minä näkisin meidän tärkeimmäksi tehtäväksemme sotatoimien lykkäämisen hinnalla millä hyvänsä siihen saakka, kunnes me saamme aseita ja apua ulkomailta. Muussa tapauksessa kaikki on uhkapeliä.

— Täällä on jo kuhnittu aivan tarpeeksi, ratsumestari kivahtaa.

— Anteeksi, en kuullut.

— Minä sanoin, että tässä vapaussodassa on jo kuhnittu ihan tarpeeksi. Yhtään huligaania ei ole vielä pystytty hirttämään, vaikka suojeluskuntia on maaseutu täynnä ja joka pitäjän miehillä kynnet syhyää päästä punikkien kurkkuun.

Mannerheim tönäisee polvella vieressä istuvan Martinin jalkaa. Tämä vilkaisee Mannerheimiin, nyökkää hänelle ja nousee:

— Hyvät herrat, jos saan keskeyttää... myönnän kyllä, mitä Löffström sanoo uhkapelistä. Mutta uhkapeli on enää ainoa mahdollisuutemme. Tosin meiltä puuttuu aseita eivätkä joukot ole harjoitettuja, emmekä edes tiedä, millaisia sotilaita nämä miehet ovat. Tiedämme vain sen, että he vaikuttavat innostuneilta... Minä kannatan ratsumestaria.

— Korkea päämaali, lämmin isänmaanrakkaus ja katkera viha punaista ryöstövaltaa kohtaan korvaavat kyllä aseiden puutteen ja äksiisitemput.

Se on ratsumestari.

Mannerheim vilkaisee häneen ja yrittää katseella saada ratsumestarin lopettamaan, mutta tämä on päässyt vauhtiin eikä huomaa Mannerheimin katsetta.

— Hyvät herrat, jos vielä saan jatkaa, pyydän teitä muistamaan yhtä asiaa; sitä, että kun me nyt kerran

aloitamme taistelun, me ja meidän kanssamme koko Pohjanmaa tulee osoittamaan ei ainoastaan isänmaalle vaan kaikelle maailmalle, miten Suomen kansa yksin ja ilman apua voi masentaa vuosisataisen vihollisensa ja ne kurjat ainekset, jotka eivät ole hävenneet ikuisiksi ajoiksi liittää maanpetturin nimeä ja nimilappua otsaansa.

— Siitä olen samaa mieltä ratsumestarin kanssa, kenraali sanoo ja panee kakkulat nenälle... mutta ratsumestari tuntuu syrjäyttävän kokonaan venäläiset sotilaat... he ovat eri mieltä ja heillä on hyvä aseistus... Muistakaa hyvät herrat, että te olette sotilaita, te olette tottuneet johtamaan harjoitettuja sotajoukkoja ettekä mitään nuijamiehiä, kenraali lopettaa.

Mannerheim pitää varansa. Juuri kun tulinen ratsumestari on avaamassa suunsa esittääkseen vastaväitteitä kenraalille, Mannerheim viittaa kädellään.

— Nyt olen kuullut herrojen mielipiteet, vai onko vielä jollakin teistä joitakin uusia näkökohtia... mikäli ei ole... ymmärrän asian siten, että aktiivista toimintaa ovat kannattaneet kaikki paitsi kenraali... Sinä sanoit puheesi lopussa yhden asian, johon minun ylipäällikkönä on syytä vakavasti puuttua jo tässä yhteydessä, Ernst... sinä sanoit, että herrat upseerit ovat tähän saakka johtaneet sotilaalliseen kuriin tottuneita harjoitettuja aseellisia joukkoja... Suomen hallituksen valtuuttamana ylipäällikkönä minä käsken tästä päivästä lähtien kaikkia alaisiani komentajia *unohtamaan* tämän tosiasian. Minä käsken herroja upseereita unohtamaan, että teidän komennossanne olevat joukot ovat pelkkiä nuijamiehiä, kuten kenraali Löfström äsken sanoi. Se, mitä heiltä sotilaallisesti puuttuu, täytyy olla korvattavissa pyhällä vihalla... No niin, olen kuullut herrojen mielipiteet. Kokous on päättynyt. Herrat ovat vapaat. Pyydän esikuntapäällikköä jäämään.

Kun muut ovat menneet, Martin sanoo:

— Kylläpä Ernst epäilee.

— Hänestä on tullut koulumestari. Silti meidän on harkittava hänenkin ehdotustaan, ainakin eräässä mielessä.

— Mitä tarkoitat?

— Voi olla, että Ernst on oikeassa. Voi olla, että nuijamiehillä ei tosiaan niin vain käydä hyökkäykseen sotilaita vastaan. Meidän on kaiken varalta valmistauduttava siihen, että Ernst on oikeassa. Siksi hän onkin sopivin mies meistä tekemään sen.

— Tarkoitatko pakenemista?

— Meidän on kaiken varalta turvattava selkämme. Ernst, joka ei alun perinkään usko onnistumiseen, hankkinee varmaan hevoset ja reet ja kuskit valmiiksi johonkin sovittuun paikkaan, siltä varalta, että hyökkäyksestä tulee kalanpyrstö. Huomauta sinä siitä hänelle. Mitä hyötyä meidän olisi jättäytyä täällä bolševikkien käsiin, kun emme tehneet sitä Venäjälläkään. Vaikka he voittaisivat vielä tämänkin erän, peli ei silti ole lopullisesti pelattu. Siksi meidän on turvattava pakotiemme. Sopikaa yhdessä paras mahdollinen paikka, järjestäkää kaikki valmiiksi ja ilmoittakaa siitä minulle... Käsitäthän sinä, että tämä jää meidän kolmen keskeiseksi asiaksi.

— Hyvä on, minä ymmärrän.

— Se siitä, ja vain meidän kesken... Ja nyt minä haluan tänne Vaasan piiripäällikön sekä muita suojeluskuntapomoja, jotka tuntevat tilanteen ja voivat sanoa, kauanko kestää liikekannallepano maakunnissa... mitäs itse arvelet. Minä luulisin, ettei joukkojen kokoamiseen mene kahta päivää kauemmin, niin että tammikuun kahdeskymmeneskahdeksas voisimme yrittää.

— En osaa sanoa, mutta menen hankkimaan suojeluskuntakihot heti tänne.

Lyhyt vaaleaverinen majuri kävelee turkki päällä
Mannerheimin työpöydän eteen, tervehtii ja ilmoittaa:

— Herra ylipäällikkö, reet ovat valmiina.

Mannerheim pudottaa kynän papereille.

— Majuri on jo pukeutunut.

— Kyllä, herra ylipäällikkö.

Majurilla on tuuheat, vaaleat viikset, niiden terävät
kärjet sojottavat ylöspäin. Keisari Nikolai I tulee
Mannerheimin mieleen.

Nikolai I, hän muistaa eteisessä.

Hyvä enne. Sitten hän pukeutuu, koettaa poveaan. Kyllä.
Taskumatti on mukana. Heillä on pitkä ajomatka ja reessä
voi tulla vilu.

— No lähdetään, hän sanoo majurille.

Pihalla on kaksi rekeä, toisessa istuu kaksi upseeria ja
kuski. Kun majuri nostaa vällyjä Mannerheimille ja
Mannerheim on nousemassa rekeeseen, päivystävä upseeri
juoksee reen viereen, hän läähättää:

— Herra ylipäällikkö, sähkösanoma, olkaa hyvä.

— Kiitos.

Mannerheim avaa kuoren. Majuri pitää vällyjä koholla
sen ajan, kun hän lukee. Majuri tarkkailee ylipäällikköä.
Hän huomaa, että puna läikähtää tämän poskilla ja oikea
silmä siristyy; sitten sähköttä pitävä käsi laskeutuu turkin
taskun kohdalle, pusertuu nyrkkiin ja katoaa hetkeksi
taskuun. Kun ylipäällikkö vetää turkishansikasta käteen,
siinä ei ole enää sähköttä. Hän nousee rekeeseen. Majuri
peittelee hänet ja kiipeää itse toiselta puolen
ylipäällikkönsä viereen.

— Ja nyt, antaa mennä. Asiat on pantu käyntiin, majuri
kuulee ylipäällikön sanovan. Majuri olettaa, että siihen
pitäisi vastata, että se on tarkoitettu hänelle, mutta kun
hän ei keksi mitä vastaisi, hän sanoo vain: